

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

Факультет політології, психології та соціології

Кафедра політичних теорій

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

052 «Політологія»

на тему:

«ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ В ПОЛІТИЧНОМУ УПРАВЛІННІ»

Виконала здобувачка IV курсу, II групи

галузь знань: 05 «Соціальні та поведінкові науки»

спеціальності 052 «Політологія»

Темофєєва Арина Андріївна

Керівник: к. політ. н., доц.
Краснопольська Т.М.

Рецензент: к. політ. н., доц. Пехник А.В.

Кількість балів: _____

Одеса – 2022

ЗМІСТ:

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ.....	6
1.1. Концептуальні засади дослідження політичного управління.....	6
1.2. Сутність, принципи та механізм політичного управління.....	10
РОЗДІЛ 2. ПОЛІТИЧНІ РІШЕННЯ В ПОЛІТИЧНОМУ УПРАВЛІННІ: СУТНІСТЬ, МЕХАНІЗМ ПРИЙНЯТТЯ ТА СПЕЦИФІКА.....	16
2.1. Сутність, структура та типологія політичних рішень.....	16
2.2. Механізм прийняття політичного рішення: сутність та особливості.....	20
2.3. Специфіка політичних рішень в політичному управлінні.....	27
2.4. Основні напрями вдосконалення механізму прийняття рішень та їх ефективності.....	30
ВИСНОВКИ.....	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	44

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Від управління суспільно-політичним процесом значною мірою залежить прогрес суспільства та використання його потенціалу. Визнання цієї залежності призвело до серйозного зрушення в науці управління, яка спочатку була насамперед організаційною наукою про технологічні процеси, а з часом стала наукою про управління людьми. Основними елементами процесу управління є збір та оцінка інформації, прийняття рішень, організація виконання, контроль, координація та регулювання дій, перевірка виконання, оцінка результатів. В основі політичного управління лежить процес прийняття та реалізації політичних рішень. Вибір цілей і шляхів їх досягнення, визначення завдань є центральними в політиці, оскільки якість обраних рішень значною мірою визначає ефективність політичного управління. Тому його часто називають цілеспрямованою діяльністю щодо прийняття та реалізації політичних рішень.

Процес прийняття політичних рішень неодноразово стосувалось досвіду в Україні. З основних особливостей в Україні виділяють питання про складність спрогнозувати вплив політичної кризи та політичного ризику на процес ухвалення рішень, але існує низка інститутів, які прогнозують наслідки та досліджують різні політичні процеси.

В прийнятті політичного рішення є декілька суперечностей між: - політичним процесом та системою реалізації політичних рішень; мотивами участі в політиці представників партійно-політичних еліт; цілями політичних акцій і реальними результатами та наслідками їх проведення; - сучасними методами та алгоритмами прийняття й реалізації політичних рішень, особистісно-професійного розвитку політиків, створення політичних команд і технологіями, що реально використовуються в політичній діяльності.

Ступінь наукової розробленості проблеми. Питання політичного управління розглядали такі дослідники як: Г. В. Атаманчук, А.І. Соловйов, О. В. Пікулькін, Ф. Маріні, В. Б. Авар'янов, В. М. Шаповал, В. В. Цветков та інші. Проблему підготовки, прийняття та реалізації політичних рішень аналізували в

своїх працях П. Браун, Е. Вайнінг, К. Вайс, Д. Веймер, Б. Гурне, А. Джордж, Д. Істон, Г. Д. Лассуел, Д. Марч, Л. Пал, Г. Райт, Г. Саймон, Д. Сосунов, Д. Стоун, П. Шаран. В Україні відповідну проблематику досліджували В. Авер'янов, В. Бакуменко, Н. Вінникова, В. Ребкало, В. Лісничий, В. Матвієнко, П. Мироненко, Т. Тіщенко, О. Шаян, Г. Щокін та інші.

Мета і завдання дослідження. Метою бакалаврської роботи є комплексне дослідження сутності політичного управління, а також визначення змісту та особливостей прийняття політичних рішень як підґрунтя ефективного політичного управління. Досягнення мети обумовлено вирішенням наступні дослідницьких завдань:

- проаналізувати концептуальні засади дослідження політичного управління;
- визначити сутність, принципи та механізм політичного управління;
- з'ясувати та охарактеризувати сутність, структуру та типологію політичних рішень;
- розкрити сутність та особливості механізму прийняття політичного рішення;
- з'ясувати та проаналізувати специфіку політичних рішень в політичному управлінні;
- проаналізувати основні напрями вдосконалення механізму прийняття рішень та їх ефективності.

Об'єктом дослідження виступає політичне управління, яке представляє собою реалізацію політико-владних відносин, процес організації політичного суб'єкта для реалізації конкретної політики.

Предметом дослідження є особливості процесу та механізму прийняття рішень в політичному управлінні.

Методи дослідження. Специфіка дослідження феномену політичних рішень у політичному управлінні обумовила необхідність використання загально-філософських методів: аналіз, синтез, дедукція та індукція. Значну роль у методології дослідження теми відіграють також і спеціальні методи, а

саме: системний, нормативно-ціннісний підходи, історико-генетичний та інституційний методи, структурно-функціональний аналіз, а також теорія державного управління. Системний метод застосовувався під час аналізу прийняття та реалізації політичних рішень. За допомогою процедур, які дають змогу дати конкретну оцінку. Нормативно-ціннісний підхід передбачає з'ясування значення політичних явищ для суспільства й особистості, дати певні характеристики політичним об'єктам .

Структура та обсяг роботи зумовлені метою та завданнями дослідження. Бакалаврська робота складається із вступу, двох розділів, які охоплюють шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Список використаних джерел містить 42 найменувань.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ

1.1. Концептуальні засади дослідження політичного управління

Все, що відбувається навколо нас, можна розглядати як процес - постійну зміну станів. Вважається, що «політичний процес складається як відповідно до свідомих намірів суб'єктів, так і внаслідок різноманітних стихійних впливів» [29]. Вважаємо, що керувати процесами можна двома способами - прямо та побічно. Перший шлях передбачає їхню регламентацію за допомогою підготовки відповідних правових актів (і ми це назвемо адміністративним управлінням). Другий шлях більш «тонкий», він припускає, що відповідні процеси можна ініціювати, підтримувати, спрямовувати (задавати вектор), придушувати або припиняти, залишаючи поле для саморозвитку процесу. Утому випадку, коли ці дії використовуються для досягнення політичних цілей, буде політичне управління.

Взагалі, «управління - це застосування політичної влади, прояв її в різних видах. Функція управління є сутнісною функцією політики, через яку виявляється свідомо реалізація цілей держави і суспільства» [13, с. 43].

Деякі науковці звертають увагу на таку обставина, що «поняття «управління» за своєю соціальною природою та сутністю є доволі близьким до поняття «влада». Воно, як і влада, є іманентним людському суспільству, виникнення і розвиток якого зумовлюється потребою в упорядкуванні соціальних відносин та умов існування суспільного життя» [13, с. 44].

Управління - це цілеспрямований, організуючий і регулюючий вплив людей на власну, громадську, колективну та групову життєдіяльність; механізм організації, координації, регулювання та реалізації громадських зв'язків. Управління - це також результат цілеспрямованої інтелектуальної діяльності

людей, їх свідомості та волі; вольовий вплив суб'єкта на об'єкт у напрямі перекладу останнього в якісно новий стан [34, с. 97].

Політичне управління як галузь знання, як складний міждисциплінарний комплекс стало складатися у XX ст. Цей науковий комплекс утворився на стиках предметних полів соціально-гуманітарних дисциплін:

- 1) соціально-політичні (політична, соціологічна, економічна науки);
- 2) когнітивно-епістемологічні (філософія, психологія, інформаційно-комунікативні дослідження);
- 3) менеджеріальних (державне адміністрування, теорія організації, менеджмент). Відбувся синтез різних сфер соціально-гуманітарного знання, а також математичних та кібернетичних досліджень.

У політиці існує кілька підходів до визначення поняття та сутності політичного управління.

Процесний підхід - за такого підходу управління сприймається як сукупність взаємозалежних функцій.

Системний підхід передбачає те, що будь-яка система сприймається як сукупність взаємозалежних елементів.

Ситуаційний підхід - передбачає, що застосування різних методів управління визначається конкретною ситуацією.

Четвертий напрямок – політика та економіка. До них належать марксистська теорія, теорія політичного розвитку, теорія залежності, корпоративність, розподіл ресурсів тощо. Усі вони вивчають курси політики. Він використовує такі показники, як характер основної політичної ідеології, цінності правлячої партії, результати виборів, характеристики влади, державні інститути, розподіл доходів, структура державного бюджету.

П'ятий напрям заснований на вивченні бюрократії та політики бюрократів. Представники цієї галузі не лише вивчають, як і чому бюрократи приймають рішення, у тому числі використовуючи концепцію раціонального вибору. Вони вивчають відносини між бюрократами і політиками, визначають позицію бюрократів у загальній мережі політичної влади та інтересів, ступінь

незалежності бюрократів від політиків і політичного контролю і навіть їх політичні ролі [22]

Усі зазначені підходи не суперечать одне одному, а навпаки, лише доповнюють.

Ю. В. Ірхін розглядає політичне управління як «процес цілеспрямованої взаємодії його суб'єктів та об'єктів з використанням відповідних технологій та засобів задля досягнення соціально та політично значущих результатів» [18, с. 49]; М. М. Грачов розглядає даний феномен у розрізі політичної комунікації, включаючи в обсяг даного поняття «всю сукупність феноменів інформаційного впливу та взаємодії у сфері політики, пов'язаних з конкретно-історичною діяльністю політичних акторів з приводу влади, владно-управлінських відносин у суспільстві» [10, с. 52], а І. К. Харічкін говорить про «реалізацію суб'єктом політики своїх інтересів у ході політичного процесу» [26].

Під час дослідження феномену політичного управління необхідно зазначити, що в зарубіжній та вітчизняній літературі поряд з поняттям «політичне управління» використовуються такі поняття як: «державне управління», «політичний менеджмент».

Політичний менеджмент - це особливий вид управлінських відносин, де суб'єкт (політична організація, державний діяч, група тиску) неспроможний спертися на легальні процедури нормотворення чи легітимне насильство. В. Бебик та О. Агарков стверджують, що під політичним менеджментом розуміють таку організацію та управління політичним процесом, які роблять роботу політика (партії, організації) максимально ефективною в умовах, що склалися». Політичний менеджмент постає як різновид соціоінженерної, політтехнологічної діяльності з трансформації політичних цілей у рішення та програми; це сукупність способів, якими можуть скористатися органи влади чи політичні організації для вироблення політичних програм і на поведінку громадян [4, с. 3-4].

Політичний менеджмент у сучасному управлінні розуміється так:

1) як інститут, що впливає на політико-правове життя, структуру влади, громадськість, суспільну свідомість народу, політичну діяльність громадян;

2) як наукова дисципліна, що всебічно вивчає політичні, економічні, організаційно-технічні, правові та психологічні механізми соціально-політичного управління;

3) «як мистецтво або ремесло політичного управління та регулювання: тобто розробка, використання та вдосконалення відповідних методів, інструментів і прийомів впливу на політичні процеси та відносини. Сфера політичного менеджменту має політичних технологів і консультантів, які спеціалізуються на політичній діяльності та прагнуть втілити теорію в конкретні прикладні поради та методи. Виходячи з того, що забезпечення владних відносин передбачає примус або спонукання до дії, можна зробити висновок, що політичний менеджмент використовує різні способи та засоби для заохочення діяльності реальних і потенційних об'єктів управління»[3, с. 118].

Вищою формою управління виділяють державне управління, як процес контролю та регулювання державних органів за різними сферами державного життя (економіка, культура та ін.). Державне управління має забезпечити : 1) соціальну підтримку свобод і прав людини ; 2)реалізацію стратегії розвитку та доцільне використання ресурсів .

Проблематика дослідження політичного управління останнім часом все більше привертає увагу представників різних напрямків політичної науки. З'являються нові підходи щодо тлумачення цього феномену, які не дають однозначного розуміння сутності та ролі політичного управління в політичній системі суспільства.

Можна погодитись з О. Ф. Шабровим та зазначити, що політичне управління представляє собою сферу практичних заходів, яка виникла на перетині предметів двох теорій: теорії управління (управління) та політичної теорії (політики)

У такому разі, враховуючи основні поняття кожної теорії (система, взаємовідносини, влада, інформація, зворотній зв'язок), політичне управління

можна визначити як систему суб'єкт-об'єктних відносин, які пов'язані між собою владними відносинами та зворотним зв'язком. [32, с. 51].

Вважаємо, що має існувати концепція політичного управління, тобто система поглядів на базові засади, пріоритетні напрямки, цілі, завдання та інструментарій політичного управління. Зазначимо, що концепція політичного управління також тісно пов'язана із системою цінностей.

Очевидно, що у різних політичних суб'єктів можуть бути різні концепції політичного управління, але реалізувати її в масштабах держави, враховуючи наявні ресурси, може лише один політичний суб'єкт - сама держава, яка розуміється у вузькому значенні слова як сукупність політичного керівництва та адміністративного апарату.

1.2. Сутність, принципи та механізм політичного управління

З політичним управлінням як явищем суспільного життя стикається будь-який громадянин країни, а тим більше той, чия професійна діяльність пов'язана з управлінням суспільними процесами, хто через своє становище задіяний у політиці. Політика та управління тісно пов'язані між собою. Політика, будучи особливим видом відносин, проявляється у використанні великими групами людей інститутів публічної влади для реалізації своїх життєво важливих інтересів. У свою чергу, політична влада - це здатність впливати на поведінку інших, нав'язати свою волю в політиці. Ось цей процес впливу, нав'язування своєї волі суб'єкта політики об'єкту є управлінням. Політичне управління тут постає як функція політичної влади.

Сучасні політологи справедливо виділяють низку специфічних ознак політичного управління, визначаючи його як:

- вид соціального управління, зумовленого політико-владними відносинами [28];

- процес самоорганізації політичного суб'єкта, який спрямований на перетворення різномірних політичних сил на цілеспрямовану організовану

єдність по відношенню до конкретної політичної програми, конкретної політики [14];

- відносини політичної влади та політичного зворотного зв'язку, що виникають у рамках державного управління, та відносини підпорядкування в інших організаційних структурах суспільства, включених у політичний процес [20].

Політичне управління сприймається як реалізація політико-владних відносин, як процес організації політичного суб'єкта для реалізації конкретної політики, як зворотний зв'язок у державному управлінні. Можна відзначити, що дані ознаки дозволяють розглядати політичне управління як реалізацію політичним суб'єктом політичної влади в політичному процесі, як у державному управлінні, так і таким, що виходить за рамки впливу держави на суспільне життя. Тут політичний суб'єкт - це держава, його інститути, але численні інститути громадянського суспільства, власне політичні і не політичні, владна політична еліта і політична еліта впливу, елементи політичної системи, які вміють реалізувати свої політичні інтереси, політичну волю у масштабах суспільства. Ця діяльність впливає прямо чи опосередковано на політичні, економічні, соціальні та духовні сфери життєдіяльності суспільства.

Таким чином, політичне управління можна розуміти широко та вузько. У вузькому значенні - це управління саме у політичній сфері із сторони суб'єктів політики. У широкому сенсі - це застосування суб'єктами політики політичних методів, засобів і форм, технологій на різні сфери життя [12, с. 21].

Політичне управління розглядається як механізм, який забезпечує досягнення поставлених цілей, окреслює діяльність окремих груп, взаємодіючих один з одним задля досягнення спільних цілей держави чи громадських цілей. Такі цілі можуть включати забезпечення оборони, охорони державних кордонів, підтримання порядку і правопорядку, забезпечення комунікацій, охорони здоров'я, освіти та ін.

Основний акцент здійснюється головним чином на плануванні, організації, керівництві, координації та контролі [8, с. 28].

Структурно політичне управління включає такі елементи:

- суб'єкт політичного управління - елемент, який впливає на об'єкт, реалізуючи свої інтереси (політичний інститут, політична організація, політичний лідер, політична еліта);
- об'єкт політичного управління – елемент, на який спрямований управлінський вплив (політичний інститут, політична організація, політичний лідер, політична еліта);
- канали управління (політичні комунікації) - напрями взаємної дії суб'єкта та об'єкта в системі управління (прямий та зворотний зв'язок), а також надходження інформації із зовнішнього середовища;
- засоби управління - політичні технології, методи та процедури, які забезпечують передачу та сприйняття управлінського впливу на основі обміну інформацією як усередині політичної системи, так і за її межами [17, с. 29].

Таким чином, ми суб'єкт та об'єкт у політичному управлінні взаємозамінні: один і той самий інститут або соціальна група можуть бути одночасно і суб'єктом та об'єктом управління, і можуть змінюватися місцями.

Відносини управління виникають між різними суб'єктами та об'єктами управління. Так одними з найглибших і всебічних є управлінські відносини, що виникають між державними органами, що виступають у ролі суб'єкта управління, з одного боку, і громадянами країни або окремими представниками, групами - з іншого (державне управління).

Стійкими управлінськими відносинами у країнах із демократичним політичним режимом є відносини, у яких суб'єкт не лише позбавлений можливості використовувати державні ресурси для реалізації своїх інтересів, а й змушений долати опір державного апарату, боротися з «адміністративним ресурсом», використовуючи інститути громадянського суспільства.

При цьому суб'єктні відносини в політичному управлінні взаємні: суб'єкт політичного управління може бути його об'єктом. Так, держава (суб'єкт) впливає на інститути громадянського суспільства (об'єкт), а інститути

громадянського суспільства (суб'єкт), у свою чергу, впливають на державу (об'єкт).

І в цьому проявляється специфічність політичного управління. Суб'єкти політики мають різні, суперечливі інтереси, які ними усвідомлюються та виражаються. Реалізація даних інтересів, напрямок політичних процесів, прийняття політичних рішень відбуваються у гострій політичній боротьбі із залученням різноманітних ресурсів.

Інститути громадянського суспільства найчастіше у повсякденному житті гостро критикують діяльність держави, пануючої політичної еліти. Особливий вплив на політичні процеси, політичне управління має такий політичний інститут як громадська думка, виражена через опитування, засоби масової інформації та різні форми політичної участі (мітинги, демонстрації, пікетування, звернення тощо). Безпосередньо у політиці громадяни беруть участь як прямо (безпосередньо), і опосередковано. Найбільш масовими та ефективними формами прямої участі є вибори та референдуми. Організаціями громадян, які представляють їх інтереси, є політичні партії, суспільно-політичні організації та рухи, незалежні засоби масової інформації.

Принципи політичного управління мають як об'єктивний аспект (обумовлюються об'єктивними обставинами), так і суб'єктивний, що визначається індивідуальними особливостями людей (їх інтелектом, досвідом роботи, рівнем професіоналізму, світоглядними та морально-етичними установками тощо).

Основні засади політичного управління такі:

1. Принцип поєднання централізації та децентралізації у політичному управлінні полягає в оптимальному розподілі (делегуванні) повноважень при прийнятті управлінських рішень. Сутність делегування повноважень у тому, що політичний діяч конкретного рівня управління користується правом одноосібного вирішення питань, що входять до його компетенції.

2. Принцип поєднання прав, обов'язків та відповідальності передбачає, що кожен суб'єкт політичного управління повинен виконувати покладені на

нього завдання та періодично звітувати за їх виконання. Кожен суб'єкт наділяється конкретними правами і відповідає за виконання покладених на нього завдань.

2. Принцип поєднання прав, обов'язків та відповідальності передбачає, що кожен суб'єкт політичного управління повинен виконувати покладені на нього завдання та періодично звітувати за їх виконання. Кожен суб'єкт наділяється конкретними правами і відповідає за виконання покладених на нього завдань.

3. Принцип ієрархічності та зворотний зв'язок полягає у створенні багатоварової структури системи політичного управління, при якій первинні ланки (нижнього рівня) керуються органами найближчого вищого ступеня, що знаходяться під контролем органів керівництва наступного рівня. Останні своєю чергою підпорядковуються і контролюються органами наступного (за висхідною) рівня тощо, до самого верхнього рівня управління. Відповідно, цілі перед нижчими ланками системи (підсистемами) ставляться керуючими органами найближчої вищої за ієрархією підсистеми управління. Постійний контроль діяльності всіх підсистем складається на основі зворотнього зв'язку. Він забезпечує отримання відповідним органом політичного управління інформації, що виражає реакцію керованого об'єкта на здійснений ним вплив. Завдяки зворотнього зв'язку, суб'єкт політичного управління має можливість коригувати хід політичного процесу.

4. Принцип наукової обґрунтованості управління передбачає наукове забезпечення всіх управлінських рішень, що приймаються.

5. Принцип демократизації управління - один із важливих принципів політичного управління, який полягає в участі у прийнятті та реалізації політичних рішень оптимально можливої та необхідної кількості учасників політичного процесу. Форми такої участі різні: колегіальне ухвалення управлінських рішень; консультації із експертами; опитування громадської думки тощо.

6. Принцип плановості полягає у встановленні основних напрямів та пропорцій розвитку політичного процесу на перспективу. Відповідно до цього принципу тільки на основі планування (у вигляді поточних та перспективних, стратегічних планів) може повноцінно та ефективно функціонувати та розвиватись політична система. Фактично цей принцип рішуче відкидає «невидиму руку ринку», що посилено впроваджується в масову, в тому числі і політичну свідомість як єдиний організуючий початок соціальної життєдіяльності [42, с. 87].

Результатом реалізації цього принципу є чітка конкретизація мети політичного управління, цілей розвитку як усієї політичної системи, так окремих її частин та напрямків.

Політичне управління здійснюється у вигляді політичного механізму, тобто через «сукупність інструментів реалізації політичної влади» [14]. Варто зазначити, що в цілому механізм управління – це певна категорія, яка включає в себе цілі управління та елементи об'єкта на які здійснюється певний вплив. Що стосується політичного виміру управління, то на думку автора механізм політичного управління можна розглядати як сукупність алгоритмів та дій.

Складовими елементами механізму здійснення політичного управління можна вважати процес прогнозування, процес планування, процес прийняття політичних рішень та процес контролю та регулювання.

Він включає різні політичні інститути як державні (законодавчі, виконавчі і судові органи влади), так і інститути, що забезпечують політичну артикуляцію інтересів громадян (політичні партії, рухи, групи тиску, лобістські структури, різні верстви політичної еліти, політичних лідерів).

Таким чином, політичне представляє собою процес вироблення та реалізації політичних рішень на основі широкої участі в ньому як інститутів держави, так і всіх інститутів громадянського суспільства.

РОЗДІЛ 2.

ПОЛІТИЧНІ РІШЕННЯ В ПОЛІТИЧНОМУ УПРАВЛІННІ: СУТНІСТЬ, МЕХАНІЗМ ПРИЙНЯТТЯ ТА СПЕЦИФІКА

2.1. Сутність, структура та типологія політичних рішень

Поняття «політичне рішення» є центральним як для теорії, так і для практики політичного управління. Вітчизняні і зарубіжні дослідники так чи інакше торкаються цієї теми, деякі навіть вважають це поняття центральним у політичній науці.

Сукупність політичних рішень по суті і є політичним процесом, оскільки «...предмет політики становлять людські рішення, а політична наука - це вивчення таких рішень» [2, с. 17].

Будь-яке рішення передбачає наявність як мінімум двох альтернатив. В результаті вибору одного з можливих варіантів складається певна послідовність дій, здійснивши які передбачається досягти бажаного результату зміни параметрів системи.

Термін «прийняття рішення» можна розуміти двояко: з однієї сторони, це вибір на користь тієї чи іншої дії, моделі поведінки та інше; з іншої - поетапний процес, що передуює і включає цей вибір (а часто також і етапи, що супроводжують вже прийнятий вибір, такі як контроль, корекція рішення і т.п.).

Сам термін «прийняття рішень» виник і увійшов у науковий дискурс приблизно у 30-ті роки XX століття у працях американських вчених. Ч. Бернارد присвятив свою працю дослідженням у галузі організаційних систем, лідерства, мотивації [62]. З того часу багато вчених і Старого, і Нового світу внесли свій внесок у розробку методології, різних методик та алгоритмів прийняття рішень. Значно розширився спектр трактувань терміну і ті наукові теорії та практики, у яких він висвітлювався.

Особливу увагу до прийняття рішень було звернено з дослідниками у галузі психології та соціології, які намагалися знайти коріння цього процесу,

що зумовлює мотиви поведінки. Політологічна наука взяла на озброєння багато підходів та методик з цих наук.

Коли саме і завдяки кому виникло поняття «прийняття політичних рішень», сказати складно. У 50-ті роки. Д. Істон у своїх працях використав його стосовно того, що знаходиться на «виході» політичної системи як результат обробки «вхідної» інформації від об'єкта політики. Характерно для такого підходу те, що «вхід» та «вихід» системи пов'язані між собою безперервним потоком інформації та рішень, що породжує так званий зворотний зв'язок [11, с. 630]. Послідовник його теорії Г. Алмонд, який розробив структурно-функціональну модель політичної системи, вважав, що система, по суті, є набором дій, що стосуються прийняття політичних рішень, що забезпечують легітимний примус [39, с. 869].

Німецький вчений К. Дойч розглядав політичну систему з позиції каналів комунікації, якими проходять інформаційні потоки. У цій інформаційній системі вчений виділяє 4 фази:

- I. надходження та відбір інформації через «рецептори» системи;
- II. аналіз системи;
- III. ухвалення політичного рішення;
- IV. здійснення рішення у життя «ефекторами» системи та отримання зворотного зв'язку (знову ж таки через «рецептори», таким чином, коло замикається).

Системний аналіз в цілому та заснована на його базі інформаційно-кібернетична модель К. Дойча і досі є затребуваним інструментом аналізу політичних процесів [1, с. 55].

Дослідник Т. Клементевич, визначає політичне рішення як «вибір одного із двох (щонайменше) можливих політичних дій» [20, с. 387]. Глибше і конкретніше виглядає дефініція, яку запропонував С. Г. Туронок: «Вироблення та прийняття політичних рішень є механізмом перетворення суспільних вимог у загальнообов'язкові та публічні норми, що регулюють взаємини, що

визначають розподіл владних ресурсів у суспільстві з метою вирішення політично значущих проблем» [30, с. 28].

Ще більш вузьке трактування можна знайти у політичній енциклопедії: «Рішення політичне - воля суб'єкта політики, виражена у документі» [10, с. 238]. Таке визначення також користується популярністю, оскільки в багатьох дослідженнях наукова увага сконцентрована насамперед саме на документально закріплених рішеннях.

Поняття та основні підходи до прийняття рішень у державному управлінні висвітлені, зокрема, у роботах видатного вітчизняного вченого А. І. Соловйова. Згідно з ним, «прийняття політичних рішень є сукупністю дій різноманітних суб'єктів зі свідомої постановки та досягнення цілей у сфері державної влади» [40, с. 481]. Узагальнюючи різні парадигми, А. І. Соловйов виділив два основних підходи - нормативний (Р. Абельсон, А. Леві та ін.) і поведінковий [40, с. 481]. У рамках першого передбачається, що дії людини обумовлені її раціональним вибором, а отже, можна розробити конкретний алгоритм прийняття рішень, заснований на математичних моделях. Поведінковий підхід, навпаки, полягає в тому, що структура людської діяльності занадто багатогранна і її не можна звести до конкретних операцій, кожна з яких піддавалася б аналізу. Отже, процес прийняття рішень завжди ситуативний і частково спонтанний [38].

Незважаючи на таку різноманітність трактувань терміну «політичне рішення», можна загалом позначити ті характеристики, які відрізняють власне політичні рішення від неполітичних. Насамперед це публічність і влада (тобто для об'єкта, на який направлено рішення, воно є обов'язковим для виконання). Поряд із цим не варто забувати про те, що владні відносини, а відповідно і така їхня сторона, як прийняття рішень, як правило, безпосередньо пов'язані з розподілом тих чи інших ресурсів. Характерно, що для сфери політики як ні для якої іншої властивий «незбіг» акторів, що беруть участь у процесі на різних стадіях проходження рішення: одні групи людей його готують, збирають інформацію, інші здійснюють безпосередній вибір на користь тієї чи іншої

альтернативи, треті займаються реалізацією, четверті контролем і так далі [40, с. 22-23].

Незалежно від того чи іншого дискурсу політичне рішення як результат є певним консолідованим продуктом реалізації політичних цілей. Ці цілі формуються, як правило, на перетині трьох типів інститутів: офіційних органів державної влади, груп інтересів та механізмів громадськості (зокрема ЗМІ) [41, с. 19]. Але центральну роль в цьому процесі завжди грають вищі інститути державної влади.

Розглянемо різноманітні класифікації політичних рішень. Найбільш рання типологія була запропонована Р. Макрідісом, яка побудована на підставі масштабу прийнятого рішення: - фундаментальні - зачіпають все суспільство, включаючи суб'єкта, що його прийняв; - законодавчі (власне, закони та підзаконні акти); - адміністративні (супроводжуючі, що забезпечують виконання рішень попередніх видів та судові рішення) [41, с. 19].

Сьогодні можна знайти велику кількість різних класифікацій політичних рішень і методів їх прийняття з різних підстав. За спрямованістю процесу у часі виділяють рішення стратегічні та тактичні або фундаментальні та інкрементальні [16]. За способом узгодження - поділяють на компромісні, безкомпромісні та консенсусні. З психології прийшов розподіл рішень на інтуїтивні та логічно обґрунтовані, раціональні рішення. Виділяють також деякі типи реалізації рішень залежно від характеру взаємовідносин органів влади та населення: елітизм, популізм, консерватизм, радикалізм, демократизм. «Кожному з них властиві відповідні методи здійснення влади, характер взаємодії влади і громадян, інформаційний режим здійснення влади й управління, який має монологічний або діалогічний характер». [7, с. 151].

Особливою популярністю користується типологія політичних рішень, запропонована Т. Клементевичем. Вона побудована на використанні відразу двох підстав для класифікації: суб'єкта, який приймає рішення, та рівня інтеграції інтересів (центрального або місцевого). На перетині цих підстав і виділено відповідні типи.

Отже, існують різні трактування поняття «політичне рішення». Одні автори говорять про ситуацію вибору між кількома альтернативами політичного рішення. Інші під ним розуміють волю суб'єкта, яка відображається в офіційних документах. Говорячи безпосередньо про поняття «прийняття політичного рішення», багато дослідників зійшлися на думці, що це, в першу чергу, процес, який передбачає, як мінімум, дві стадії: 1) пошук альтернатив; 2) вибір однієї з них.

2.2. Механізм прийняття політичного рішення: сутність та особливості

В останні роки дослідження процесів прийняття рішень, які зміцнюють демократії, було одним з основних напрямків політичного аналізу. Прийняття політичних рішень «це встановлена категорія аналізу, яка охоплює весь процес від прийняття до прийняття та реалізації політичних рішень». [7, с. 146].

На думку української дослідниці Н. Вінникової, «виявлення характеристик процесу прийняття політичних рішень у контексті сучасних соціополітичних реалій потребує попереднього звернення до наукової інтерпретації сутності політичного рішення та його функцій у соціальній системі» [7, с. 147].

Щоб хоча б трохи підійти до опису механізму прийняття політичних рішень, І. Дрор пропонує використовувати робочу модель «структури прийняття публічних рішень» (public policymaking structure), що складається з чотирьох базових компонентів: 1) агентів (units); 2) комунікацій; 3) визначальних факторів; 4) результуючого політичного курсу.

Розглянемо ці компоненти трохи докладніше. По-перше, до агентів (або підрозділів) відносяться всі учасники прийняття публічно-державних рішень, що на тому чи іншому його етапі вносять істотний внесок і мають особливі цінності та інтереси, знання та сприйняття інформації. По-друге, необхідним компонентом структурного комплексу виступає мережа комунікації, каналів

прямого та зворотного зв'язку між окремими агентами та підрозділами. По-третє, важливу роль у загальній структурі прийняття політичних рішень відіграють такі фактори та детермінанти, як контрольовані агентами ресурси, інституційний дизайн та формальні процедури, соціокультурні цінності та, нарешті, статуси та функції. І по-четверте, прийняття рішень включає і саму взаємодію агентів, що задає в результаті вектор курсу політичного управління, який у свою чергу залежить від часу обмежень та реактивності громадської та групової думки, якості експертизи, а також від результатів попередніх рішень. Останній компонент політико-управлінської структури, на думку І. Дрора, дає можливість сформувати базові концептуальні таксони для аналізу публічної політики [42, с. 197].

Механізм прийняття політичних рішень - це структурний вимір системи прийняття рішень, що утворює багаторівневий комплекс компонентів і функцій, який включає в себе, по-перше, соціально-цілепокладальний субкомплекс, що забезпечує функції цілепокладання та містить формулу інтересів основних учасників прийняття політичних рішень, облік інформації про контекст та основні його фактори, визначення проблем та «дерева» цілей вирішення; по-друге, орієнтаційно-регулятивний субкомплекс, який забезпечує функції орієнтування та регулювання і містить раціональні знання та екстраординальні стимули, критерії оцінки та нормативні регулювання, що використовуються в рішеннях; по-третє, організаційно-інструментальний субкомплекс, що забезпечує функцію ціледосягнення та містить необхідні для реалізації «дерева» цілей рішення організаційні форми та інституційні процедури, колективні та індивідуальні ресурси, інструменти та операції, а також певні типи інтеракції та комунікації між агентами політичного рішення.

Першим етапом прийняття політичного рішення є визначення мети, для досягнення якої і потрібне прийняття тих чи інших політичних рішень. Мета сама по собі є постановкою питання, яке повинно бути суспільно значимим, тобто визначати інтереси певних кіл населення. Воно має залучатися до процесу дослідження відповідних державних органів як предмет дослідження.

Важливим є також точний ситуаційний аналіз проблеми, а саме з'ясування потреб суспільства, окремих його груп чи окремих інтересів. Для прийняття політичних рішень слід чітко визначити межі проблеми та загрози, які можуть виникнути при досягненні поставленої мети [35, с. 98].

Другий етап прийняття політичного рішення - це формулювання проекту державно-політичного рішення. На обговорення цього питання виносяться альтернативні варіанти розв'язання однієї й тієї самої проблеми. Законодавчими інститутами формулюються базові принципи і конституційні норми, виробляється чітка стратегія загальнодержавної політики. До відомств виконавчих органів належить практична реалізація стратегічних рішень і сама технологія оперативного управління. Слід зазначити, в деяких країнах Європи, наприклад у Німеччині, певні структури бундестагу розробляють відповідні варіанти документа, а далі відбувається процедура попереднього узгодження, законодавчі, парламентські органи обмежуються лише формулюванням найзагальніших орієнтирів, а прийняття важливих політичних рішень є перевагою структур виконавчої влади. На цій стадії розробки документа, який претендує на те, щоб стати державним чи адміністративним актом, визначають остаточний його варіант і рівень відповідальності та наслідки у разі порушення положень даного закону.

Третім етапом прийняття політичних рішень є ратифікація. Порядок встановлений законом і визначається нормативно-правовою базою. Законопроект було схвалено Верховною Радою та подано на підпис Президенту. Саме на цьому етапі прийняття політичних рішень документ стає правовим чи адміністративним актом, актом волевиявлення, обов'язковим для виконання всіма громадянами країни.

Четвертий етап прийняття політичного рішення - його реалізація. Це означає, що закон чи адміністративний акт, затверджений по всій формі, вступає в законну силу і стає частиною тих правових меж, всередині яких здійснюється діяльність держави та її органів, а також реальна життєдіяльність соціуму.

Основним є питання на цьому етапі про механізми і структури, які покликані виконувати рішення, прийняті на загальнодержавному рівні. Якщо мова йде про закон, в якому чітко прописані всі обов'язки і повноваження, то він підлягає виконанню саме в даній формі. Іноді закони досить складні і вимагають додаткового тлумачення з боку того органу, який легалізував даний державний акт.

На стадії реалізації політичного рішення документ, який до того існував у віртуальній формі, втілюється в конкретних діях різних органів влади, державних структур чи окремих громадян.

Однак іноді може бути розходження між тими цілями, які ставилися «зверху» і тими результатами, які в підсумку, після виконання даного політичного рішення, мають «знизу». Вирішальним моментом у цій ситуації є робота безпосередньо з тими громадянами, інтереси яких торкаються даного політичного рішення. Тому саме нижчий рівень у цій ієрархії є основною ланкою при виконанні закону чи адміністративного акту.

П'ятим етапом прийняття політичного рішення є оцінка його результатів. Наразі результати виконання політичних рішень порівнюються з метою, з якою вони були прийняті, а також досліджуються побічні ефекти реалізації національних політичних рішень. Для того, щоб оцінити ефективність правових чи адміністративних дій з національної точки зору, важливо звернути увагу на засоби, пов'язані з виконанням політичних рішень, чи є вони достатніми, ефективними та оптимальними для досягнення цілей, вирішення конфліктів, моніторингу, арбітражувати, забезпечувати «зворотний зв'язок»», переважно за рахунок судових та конституційних процедур та функціонування контрольно-наглядових органів (прокуратура, омбудсмен).

Нині в межах проблематики прийняття політичних рішень розроблено багато теоретичних моделей, з яких виділяють до десятка найбільш сталих конструкцій. На основі дихотомічного критерію «холізму й індивідуалізму» («структури й агенту») можна виділити дві групи моделей. До першого кластеру концепцій, які орієнтують на цілісну, макроструктурну інтерпретацію

прийняття рішень, належать моделі «обмеженої раціональності», «мережевої структури», «організаційного інституціоналізму» і «динамічного циклу». До другого кластеру належать моделі, що визнають пріоритет агентів і мікроактів, до числа яких можна віднести «біхевіоралізм», «інкременталізм», «раціональний вибір» і, певною мірою, концепції групової репрезентації (плюралізм, корпоративізм тощо) [35, с. 98]. В узагальненому варіанті виокремлюються раціональна та психологічна теорії прийняття рішень, які взаємопов'язані. Перша зорієнтована на нормативні аспекти прийняття рішень, а друга - на вивчення поведінки людей у процесі прийняття рішень і безпосередньо пов'язана з теоріями людських відносин та системами морально-психологічного стимулювання.

Перша модель дослідження заснована на поведінковому та системному підході. У політології існує два основних підходи до розуміння процесу прийняття рішень. Один з них був розроблений в рамках нормативної теорії, а інший був біхевіористським. Нормативна теорія трактує прийняття політичних рішень як процес раціонального вибору в складних політичних ситуаціях (В. Бек називає сучасні суспільства «суспільствами ризику»), тоді як поведінкова теорія розглядає цей процес як специфічну взаємодію, яка досліджує цілий ряд факторів, як раціональні, так і ірраціональні), які можуть впливати на прийняття рішень у конкретних ситуаціях [18].

Поведінкові теорії політичної поведінки розглядають мотивації, установки, інтереси та цінності учасників процесу прийняття політичних рішень. Тому прийняття політичних рішень є формою поведінки, яка зумовлена даними факторами. Цей метод дослідження прийняття політичних рішень вперше з'явився в 1930-1950-х роках. Запропонував Г. Лассуелл, який вказав на наступні етапи процесу: 1) сформулювати проблему, яку потрібно розв'язати, і знайти інформацію про неї, 2) знайти альтернативні шляхи вирішення проблеми, 3) вибрати найкращу альтернативу, 4) зробити рішення про Попереднє засудження особи, на яку спрямовано, з точки зору її правильності,

5) оцінює обґрунтованість рішення, 6) оновлює, переглядає або скасовує рішення [29, с. 233].

«Когнітивний підхід, спрямований на вивчення ролі знань у прийнятті рішень, рекомендує Г. Саймон, який виділяє етапи прийняття рішення: 1) пошук причин рішення, 2) формулювання, розробка та аналіз можливих видів діяльності, знаходження Альтернативи, рішення, аналіз їх наслідків з урахуванням факторів, що визначають вибір, 3) Вибір рішення» [31].

На відміну від моделі Саймона, Ліндблом пропонує інкременталістську модель прийняття політичних рішень (або послідовний підхід обмеженого порівняння). Загалом, Чарльз Ліндблом спеціально згадує раціональні універсальні та поетапні підходи до прийняття рішень. Раціональний підхід – порівняти цінності та пріоритети та вибрати найкраще рішення. Тим не менш, існує кілька сценаріїв вирішення проблеми та вибору найкращого.

Раціональність цього підходу полягає в логічній інтерпретації та порівнянні альтернатив і цінностей, а загальність — у розгляді всіх можливих альтернатив і цінностей. Крім того, раціонально-універсальний підхід передбачає, що проблему, яку потрібно вирішити, можна відокремити від інших проблем, усі шляхи досягнення цілей і цінностей відомі, а наслідки кожної альтернативи передбачувані та порівнянні. Загалом теорія раціонального вибору вивчає процес прийняття рішень з точки зору його доцільності [31, с. 42].

«Інкрементальний метод використовують шляхом добору найкращого варіанта з наявних, коли перевагу надано невеликим крокам, спрямованим на досягнення мети, а не найефективнішим, оптимальним варіантам». [31, с. 45].

Спосіб формування носіїв волі суспільства, порядок представництва і участі громадян у державному управлінні через виборчий процес пов'язує його з макрополітичним процесом. Під час виборів і зміни вищих посадових осіб чи правлячих партій може змінитися або створитися зовсім нова стратегія управління державою. В демократичних країнах вибори вищих посадових осіб і представницьких органів (від президента і парламенту до муніципалітетів) і є

по суті тим самим легітимним способом формування інтегральної волі, виявлення суспільних інтересів.

Загалом для прийняття політичного рішення важливим є:

- 1) «з'ясування, хто є об'єктом рішення, тобто на кого з учасників політичного процесу, яку соціальну групу тощо його спрямовано,
- 2) з'ясування очікувань від прийняття рішення із урахуванням незадоволених політичних інтересів,
- 3) з'ясування мети рішення,
- 4) вибір засобів реалізації рішення,
- 5) вибір альтернатив,
- 6) документальне оформлення політичного рішення» [31, с. 42-43].

З огляду на вищезазначене, державні суб'єкти прийняття політичних рішень у державі володіють універсальним комплексом публічно-владних повноважень, можуть офіційно застосовувати адміністративні методи керівництва і примусові санкції, займатися цілеспрямованим регулюванням колективних ресурсів суспільства, використовувати легітимні форми соціального спілкування і мають в арсеналі легальні способи взаємодії з групами та індивідами.

Отже, в аналізі специфіки державного управління прийняття політичних рішень велику роль відіграє дієвість конституційного та державного права як системи базових норм, які від імені народу регламентують (тією чи іншою мірою, залежно від виду політичного режиму) всі основні сфери активності людей і складові фундаментальних принципів взаємовідносин між громадянами і суспільними інститутами. Процес розробки та прийняття політичних рішень має враховувати: принципи, процеси та механізми їх реалізації.

Узагальнюючи, можна зазначити, що принципи - це комплексність, відкрита дискусія, визначені часові показники, урахування тенденцій до змін як у середині держави, так і за її межами; процеси - визначення чинників (політичний вимір, геополітичний, соціокультурний і т.ін.), аналіз наслідків, оцінка результатів; механізми - важелі впливу при прийнятті політичних рішень

(політичний, економічний, соціокультурний, технологічний, правовий та етичний, природний і фізичний, військовий чинники). Крім того, всі складові механізму прийняття політичних рішень мають: легітимні повноваження, владні функції; універсальну форму з досить жорсткими регламентами й санкціями, адміністративними ресурсами та важелями впливу, і врешті-решт, комплексом колективних ресурсів, що застосовуються від імені і в інтересах усього народу країни. Обсяг владних повноважень і відповідальності державного суб'єкта, який приймає політичні рішення, має відповідати характеру інтересів і пріоритетів особи, суспільства, держави загалом.

2.3. Специфіка політичних рішень в політичному управлінні

«Специфіка процесу підготовки та прийняття політичних рішень в державах та міждержавних утвореннях є складною багатогранною проблемою, яка знаходиться на межі різних предметних галузей: юриспруденції, історії, політології, менеджменту, психології, філософії, економіки і т.д.» [36] Специфіка прийняття рішень у сфері політики у цьому, що ці рішення зачіпають інтереси більшості населення. Проте, як зазначає А. А. Дегтярьов, «Хоча державні рішення і торкаються інтересів багатьох людей, сама сфера їхньої підготовки та прийняття стала особливою «політичною кухнею», куди крім професіоналів, які готують страви з їм одним відомим рецептам для недосвідченої публіки, запрошувати зайвих зазвичай не прийнято» [13, с. 5]. Таким чином, сфера прийняття рішень є чорним ящиком, загадковою сферою діяльності, де часто без прямого представництва інтересів громадян, але від їх імені приймаються найважливіші політичні рішення.

Прийняття та реалізація політичних рішень є однією з основних складових політичного процесу, оскільки це основна функція органів державної влади. У демократичному суспільстві прийняття політичних рішень конструюється (і реконструюється) у процесі політичної взаємодії між владою та громадянським суспільством, які формулюють, формулюють та виконують

політичні рішення та контролюють їх наслідки та модифікацію політики. Прийняття рішень лежить між прийняттям і виконанням, утворюючи простір для демократичної взаємодії. За словами В. Парсонса, «Прийняття рішень проходить через весь цикл державної політики, наприклад: рішення, що перетворити на проблему, вибір інформації, вибір стратегій впливу на порядок денний політики, вибір засобів і цілей, вибір способу реалізації політика, вибір методу оцінки політики. Рішення приймаються в кожен із цих моментів» [20, с. 221].

Особливість прийняття політичних рішень у політичному процесі посткомуністичної доби полягає в особливості демократичних перетворень, формування державних інститутів та громадянського суспільства. Ю. Мірошниченко вважає, що модель прийняття владних рішень у посткомуністичній політичній системі має враховувати елементи політичної структури перехідного уряду та суспільства, включати такі етапи – «стратегічне планування (формування національних стратегічних цілей).)» «та політика національної безпеки, стратегічна концепція економічного, соціального, військового, науково-технічного та економічного розвитку країни, визначення національних пріоритетів і потреб, формування концепцій розвитку окремих галузей) планування (довгостроковий, єдиний розвиток) національний план на національний соціально-економічний розвиток» [17, с. 37].

З погляду системних показників політики сутність процесу прийняття політичних рішень полягає у перетворенні політичних вимог громадян на засоби регулювання суспільних відносин. Іншими словами, процес прийняття рішень є перетворенням політичної влади в управління соціальними системами і процесами.

Ще з XIX століття, від часу класичної статті Вудро Вільсона «Дослідження адміністрування» у політичній науці обґрунтовується необхідність поділу двох сфер: політичної та управлінської [43]. Якщо в рамках першої ключові посади займають політики-лідери, то друга - сфера дії адміністраторів-бюрократів. Справді, ці сфери слід розрізняти. Як відзначає М.

Х. Фарукшин, для виявлення відмінностей між управлінням і політикою представляється важливим не змішувати відносини, що лежать в їх основі: політичні владавідносини і управлінські відносини [27, с. 56]. Сфера політики визначається двома важливими факторами: по-перше, це сфера, де діє влада, по-друге, політика - це сфера, де стикаються інтереси великих груп населення. Управління пов'язане з виконавчо-розпорядчою та судовою діяльністю. Не всякий управлінський процес та управлінське відношення мають політичний характер. Як підкреслює М. Х. Фарукшин, пряме вираження загальнодержавної волі у рішеннях та практичній діяльності носить політичний характер. Надання державних послуг, прийом звернень громадян чи видача ліцензії на право займатися певною підприємницькою діяльністю не можна кваліфікувати як політичне рішення. Адміністративні рішення похідні від політичних у тому сенсі, що вони спрямовані на забезпечення умов підготовки, прийняття та реалізації політичних рішень, тобто політичне рішення є базою всієї управлінської діяльності [37, с. 56].

Фактично цей процес існує як на «вході» в політичну систему, так і на «виході» з політичної системи. У такому зростанні попиту населення «злість» суспільства на навколишнє середовище розширює сферу управління та збільшує сферу управління в організації політичного життя. З іншого боку, ефективність реалізації рішень безпосередньо впливає на рівень підтримки та авторитету влади.

Нині в політичній науці існують два основних підходи до розуміння процесів прийняття рішень. Отже, нормативна теорія трактує його як процес раціонального вибору політичних цілей у складних ситуаціях. Різні математичні моделі, дослідження операцій та інші інструменти надаються як найважливіші засоби оптимізації цього вибору. «Теорія поведінки розглядає цей процес як специфічну взаємодію між людьми, зосереджуючись на описі різних факторів, які впливають на прийняття рішень у тій чи іншій ситуації» [36, с. 208].

Такі підходи відбивають двоякий характер управлінського процесу. З одного боку, вони підкреслюють величезну роль та прерогативи інститутів та органів управління, регламенту та процедур прийняття рішень, роль технічного персоналу та матеріального забезпечення діяльності всіх осіб, зайнятих у цьому процесі, або, одним словом - значення тих зовнішніх та внутрішніх факторів, які виражають раціональність, технократизм цієї форми політичної діяльності.

З іншого боку, незважаючи на велику роль, яку відіграють у цій справі регламенти та інститути, як правило, у процесі прийняття рішень панують неформалізовані процедури, що залежать від досвіду осіб, які визначають цілі та засоби їх досягнення, від інтуїції та персональних знань керівників, їх міжособистісних зв'язків.

Також у суспільстві, як правило, жодна група не має повного та повного контролю над прийняттям рішень, процес завжди є «компромісом і примиренням протилежних цінностей», що лише підсилює роль суб'єктивізму в цьому контексті [36, с. . 208].

Таким чином, слід визнати, що політична влада здійснюється через особистий вплив лідерів, і хоча правила та процедури прийняття рішень є модераторами, вони також привносять непередбачуваність і непередбачуваність у процес.

Зрештою, процес прийняття рішень є симбіозом раціональності та ірраціональності, раціональної організаційної взаємодії владних структур та інституцій та вираженої суб'єктивності лідерів. Ці два принципи взаємопов'язані і взаємодіють на різних етапах прийняття рішень — підготовки, фактичного прийняття рішень, реалізації рішень.

2.4. Основні напрями вдосконалення механізму прийняття рішень та їх ефективності

Якщо зміст і характер політичних рішень найбільше відповідають потребам сьогодення, тобто реальній суспільно-політичній ситуації, що

регулюється, і такі рішення є найбільш ефективними, їх називають своєчасними. Рішення такого характеру демонструють вміле та успішне використання влади тими, хто їх приймає та реалізує в межах своїх ресурсів і потенціалу.

Прийняття управлінських рішень, як форма компромісу між потребою задовольнити певні потреби та пошуком можливостей для задоволення цих потреб за допомогою цілеспрямованої діяльності суб'єкта управління, може бути досягнуто лише в цьому пошуку підготовлених, досвідчених, виникаючих потреб і люди. Тільки в разі інтересу він може бути предметом найкращого управління.

Ефективність політичної діяльності значною мірою залежить від довіри суб'єкта до політичних рішень, які приймаються суб'єктами влади.

Сучасна теорія державного управління все більше змушена до державної технологічності та достатньо високої здатності контролювати процес прийняття рішень. Прийняття рішень в умовах обмеженості ресурсів або високих політичних ставок, прийняття непопулярних рішень – це ситуація, безпосередньо пов'язана з пошуком механізмів покращення політичної прохідності.

Американський дослідник С. Нагель зазначив, що «прохідність» може бути визначена як один з основних факторів оцінки в політичному аналізі, а також «ефективність» (ступінь досягнення бажаного результату), «ефективність» (використання ресурсів і засобів досягнення результату), зручність та ефективність), «справедливість» (ступінь рівномірного розподілу вигод) і вартість державної політики між різними групами), «участь» (участь громадськості і недержавних об'єднань), «стійкість» (передбачуваність встановлених державою правил та процедур). Учений визначав «прохідність» як можливість просування рішень та здійснення публічної політики [12, с. 17].

У цьому контексті процес політичного переходу зводиться до реалізації рекламних стратегій, які можна розглядати як маркетингові комунікації, методологія яких включає комплекс заходів, прийомів, методів впливу на

зацікавлені сторони і тим самим підвищення ефективності прийняття політичних рішень. канали - виробництво. Д. Веймер та А. Вайнінг у «Політичному аналізі». Concepts and Practices "наголошує на можливості використання політичних ефемерних стратегій [30, с. 220]. До них належать, наприклад, відволікання розгляду питань, домагання, компроміс, маніпулювання, риторика за більш сприятливих політичних умов.

С.Г.Турунок приділив увагу стратегії визначення політичної проникності, яка визначається як найважливіша якість політичного рішення, що визначає його життєздатність. Автор розглядає прохідність на різних етапах циклу політичних рішень, від формулювання питання до реалізації ухваленого законопроекту. [30, с. 231].

Вітчизняним дослідникам А. С. Крупнік, К. О. Ліньов, Є. М. у підручнику «Теорія і практика прийняття управлінських рішень» необхідно вказати, що в процесі вибору альтернатив важливо відштовхуватися від таких критеріїв: адекватність (виміряти це чи заданий рівень ефективності відповідає потребам, цінностям і можливостям, які викликають проблему); відповідність суспільним прагненням (наскільки конкретна політика задовольняє існуючі потреби, уподобання або цінності певних груп суспільства); прийнятність (конкретний напрямок політики або узгодження цілей рішення із спільними цінностями тих, хто бере участь у процесі прийняття рішень); « адміністративна придатність (достатня кількість адміністративного персоналу для реалізації політики чи рішення); політична доцільність (з огляду на політичну контекст і політичні ризики питання)» [15, с 39-41].

Однією із важливих складових політичного рішення виступає політичний вибір, від якого залежить результативність політики, її якість, ефективність та успішність. Політику можна представити як послідовність визначених та запланованих кроків, сукупність політичних дій, кожна із яких обумовлюється наявними обставинами (політична ситуація) та передбачає здійснення політичного вибору.

При повній легітимності, раціональності та систематизації політичних рішень, ухвалення та реалізації, можна говорити про позитивну чи негативну динаміку розвитку окремих країн і політичних систем, а також політичних систем у цілому. Варто погодитися з таким визначенням прийняття політичних рішень українським дослідником Б. Кухтою: «Це процес влади, здебільшого свідомо вибірковий і системний за характером, у якому режим визначає реалізацію політичних доктрин у державі». [с. 16, 114].

Зміст прийняття політичних рішень полягає у вирішенні існуючих у політичній дійсності проблем та організації та спрямуванні політичних акторів на стабілізацію чи трансформацію політичного процесу. Процес прийняття політичних рішень керується певними алгоритмами — це результат континууму дій, поділених на кілька етапів: від виявлення проблемних ситуацій до вивчення наслідків рішень і змін політики.

Комплексне політологічне дослідження проблеми підвищення ефективності прийняття політичних рішень вимагає ґрунтовного аналізу бінарних опозицій, які відображають співвідношення між «індивідуальним» і «колективним», «раціональним» і громадянським, «центральною» прийняттям політичних рішень. " та "регіональні", "внутрішні" та "чужі" фактори тощо. Останнє особливо важливо в процесі глобалізації. Хоча сьогодні національні держави є основними суб'єктами прийняття політичних рішень, можна говорити про потужні транснаціональні акторів і міжнародних держав поява інституцій.

На думку О. Шаяна, «такі причини перешкоджають ефективному прийняттю політичних рішень, які задовольняють більшість громадян України: атавістичні політичні та організаційні структури, успадковані від Радянського Союзу, у поєднанні з сучасними організаційними структурами, конституційно не врегульованість повноважень, системна корупція, інтереси .

«Для підвищення ефективності рішення альтернативний набір варіантів готують різні структури, а вибір одного із варіантів здійснюють представники політичного класу в результаті різноманітних процедур узгодження, які

залежать від конкретної ситуації, властивостей політичного простору, його конфігурації. Отже, політичне рішення можна розглядати як раціональний вибір політичних акторів із двох та більше альтернативних варіантів політичної дії.»[33,с.8].

Політичні дії — це практика, призначена для консолідації або трансформації політичних відносин, але саме прийняття політичних рішень є іншого типу — послідовності наступних кроків для підготовки до дій. Водночас політичні рішення передбачають виконання, яке, у випадку державних рішень, є обов'язковим для всіх учасників суспільно-політичних взаємодій.

Процес прийняття політичних рішень, як стрижневий елемент перетворення потреб різних політичних груп і громадських об'єднань у засоби та механізми регулювання політичних відносин, є технологією, яка перетворює політичну владу в управління соціальними процесами. Прийняття політичних рішень за рівнем політичних акторів і впливом на суспільство поділяється на кілька видів.

Зокрема, це закони, розпорядження та постанови вищих органів державної влади, рішення органів місцевого самоврядування, рішення політичних партій та громадських організацій, а також рішення, які приймаються безпосередньо громадянами в політичному процесі, найчастіше під час голосування чи участі у виборчих референдумах.

«Ефективність управління безпосередньо залежить від здатності урядів взаємодіяти з суспільством, а також від здатності організацій вести своєчасний і раціональний діалог з громадянами, який можна забезпечити за допомогою таких політичних прийомів, як політична реклама, піар і пропаганда. Сучасний рівень технологій дозволяє керувати будь-яким процесом. Основна умова правильного рішення – це всебічна обізнаність.

Сучасні інформаційні системи організаційного управління призначені допомагати фахівцям, керівникам, які ухвалюють рішення, на основі отриманої

ними своєчасної, достовірної та у необхідній кількості інформації. Досягається це шляхом переходу на нові інформаційні технології»[27].

Позитивне ставлення громадян до політичної влади та прийняття нею рішень є необхідною умовою та показником її легітимності. Беручи до уваги характер політичних рішень, Дж. Сарторі поділяє їх на індивідуальні, групові, колективні та колективізовані. Усі рішення політичного характеру є колективними, оскільки вони "суверенні, застосовні до всіх, пов'язані з санкціями... ці рішення виконуються колективно, чи то однією особою, чи кількома прийнятими. Визначальним критерієм більше не є те, хто приймає рішення". рішення, але масштаб рішення: хто вирішує, той вирішує за всіх» [26, с. 716].

Тому процес прийняття політичних рішень не відповідає схемі «ціннісно-нейтральної політики» і аж ніяк не є нейтральним. Аналіз прийняття політичних рішень у демократичному суспільстві Р. Даля та К. Ліндблома залишається цілком актуальним для посткомуністичної України: «Потреби комерційних інтересів мають перевагу над потребами інших груп. Процес прийняття рішень, отже ... є упереджений на користь можновладців і діє на шкоду тим, хто не має влади і потужних ресурсів» [20, с. 227].

Саме тому процес легітимізації діяльності політичних акторів та підвищення рівня довіри громадян до влади та її рішень набуває особливої актуальності у переході до демократії, створенні конкурентного політичного середовища, в якому саме через легітимізацію дій політиками здобувається підтримка громадян у ході виборчих кампаній.

Сьогодні, на думку П. Розанвалона, «ніхто вже не уявляє, що центр демократії може зводитися до системи виборчих змагань для встановлення влади більшості ... У демократичних виборах змішалися принцип обґрунтування і техніка прийняття рішень» [25, с. 12].

Французький дослідник говорить про перехід від «представницької демократії» до «демократії участі» до «інтерактивної демократії». Якщо в перших двох демократичних моделях центром прийняття рішень були

представницькі органи (парламенти) і політичні партії, то їх ролі в сучасному світі змінюються. Виникла партійна система, існування та функції якої не передбачали жоден із найперших теоретиків демократії. Інститут, що втілює дух і форму сучасного парламентського правління, навпаки, втратив свою центральну роль і змінив природу Первісна ідея форуму колективної думки, щоб питання визначення загального інтересу обговорювалися вголос, фактично стала своєрідною системою угод, підпорядкованих особистим інтересам» [25, с. 13].

Таким чином, завданням «інтерактивної демократії» є розробка механізму прийняття, ухвалення та реалізації політичних рішень, який дозволить «більше участі людей і відчуття того, що уряд стає більш чуйним і відповідальним перед тими, хто їх обирає, щоб дати» їм. 25, с. 12].

Важливим структурним елементом процесу прийняття політичних рішень є політичний вибір, який має об'єктивну та суб'єктивну складові та відбувається в межах певного політичного часу та простору.

За словами Л. Єфімової, «Проблема політичного вибору, його формування та функціонування є одним із центральних і дискусійних питань у політичній науці. Сучасні дослідження моделей політичного вибору (теоретичні та емпіричні) можна назвати дослідженням політичного вибору. природа і походження факторів та їх фактична функція ... складність дослідження полягає в структурі феномена політичного вибору» [15].

З точки зору політології, інтерпретація політичного вибору зустрічається в позитивізмі і постпозитивізмі, тому вибір розглядається як «акт вибору». Результат низки психологічних реакцій та психологічної поведінки політичного суб'єкта, що забезпечує сприйняття соціальної інформації, серед факторів, що впливають на вибір, не слід недооцінювати історію та культуру. [15]

Однією з основних концепцій політичного вибору сьогодні є теорія раціонального вибору та її модифікація — теорія соціально значимого вибору. Теоретичною основою раціонального детермінізму політичного вибору є те, що суб'єкти раціонально ставлять за мету максимізацію інтересів та інтересів для

себе при мінімізації власних витрат. Ядром раціонального вибору є «раціональне явище».

Водночас не можна недооцінювати значення ірраціональних факторів у прийнятті політичних рішень. На думку Д. Яковлева, «Спеціалізація, раціональна спеціалізація веде до звуження політичного життєвого простору, який можна раціоналізувати (оскільки розум більш вимогливий, що вимагає наполегливого мислення, ніби звужуючи сферу раціоналізації)) відповідно збільшується ірраціональні фактори «тиску». «Фрагментаризація раціонального, відмова від претензій на всезагальність веде до того, що пошук всезагального й необхідного перекладається на ірраціональні компоненти політичної взаємодії» [37, с. 186].

У контексті теорій раціонального вибору окрема увага приділяється електоральному вибору громадянина. Зокрема, стверджується, що виборець бере участь у голосуванні, якщо користь від участі у виборах перевищує його моральні та матеріальні затрати на вибір.

Крім того, в умовах розвитку політичної комунікації виборці часто не мають достатньо часу для збору повної інформації про політичні платформи партій і груп та особисті якості кандидатів. У переважній більшості країн агітують мільйони виборців, і кожен голос має нескінченно малу «вагу». Тобто ймовірність вплинути на результат виборів кожного виборця вкрай низька (тобто «інтерес», який повинен визначати голосування). Тож якби «у цьому випадку виборець поведився раціонально — в особистому економічному сенсі — він мав би всі підстави утриматися від голосування. Але цього не сталося... тобто виборець пішов на вибори, щоб підтримати» свого» [19, с. 363].

Підсумовуючи вищесказане, можна виділити основні чинники електорального вибору громадян: ідеологічна орієнтація, партійність громадян, політична оцінка політичних партій чи політиків під час перебування при владі, суб'єктивне значення виборів, ставлення до кандидатів. (через його персональні якості або через здатність представляти його інтереси), думка соціального оточення.

Як зазначає український дослідник В. Бунь, «Досвід агітації показує, що вибір здебільшого робиться з обмеженою інформацією, за короткий проміжок часу, під впливом емоцій. Такий вибір ніколи не може вважатися компетентним... Така ситуація виправдано говорити про те, чи є вибір у цій ситуації, чи рішення фактично належить рішенням виборця, а не інспірується ззовні маніпулятивними методами, тому вивчайте елементи виборчих рішень, вибір громадянами політичних партій. Механізми та умови забезпечення реалізації справді дієвих та ефективних варіантів виглядають цілком розумними»[5].

«Справді ефективний вибір передбачає відповідальність як прийняття певних зобов'язань. У випадку електорального вибору відповідальність можна розглядати з двох позицій: індивід бере на себе відповідальність за свої дії, тобто йому не байдуже як розвиватимуться події; індивід, що здійснює акт вибору, делегує певні повноваження «об'єктові» вибору».[5].

Прийняття політичних рішень характеризується зміною динаміки, зміною поточних умов (політичної ситуації), зміною стратегічних пріоритетів під час реалізації політики. У зв'язку з цим може бути корисним проаналізувати досвід «мультисценарію», який останнім часом став популярним у різних сферах, від менеджменту до політичного аналізу, тобто скрізь, де ми маємо справу з тактичними та стратегічними розробками. Технологія покликана навчитися працювати в просторі майбутнього за допомогою кількох сценаріїв, які відображають різні можливості подій. Альтернативи використовуються для визначення та обґрунтування ймовірностей кількох майбутніх варіантів, які можуть бути абсолютно різними, а потім ранжування ступеня ймовірності деяких варіантів. При цьому сценарії, які вважаються малоімовірними, не відхиляються, а повністю розглядаються і на основі цього розробляється відповідний план дій. «Особливо ефективним такий підхід може виявитися у періоди, коли ступінь невизначеності у політичній ситуації, зокрема міжнародній, підвищується, тобто у часи криз» [7, с. 145].

Хоча кризовий стан сучасної політики впливає не лише з внутрішньополітичних факторів, а й із змін у глобальних світоглядах, пов'язаних із постмодерністською критикою влади, розуму та політики.

На думку Д. Яковлева, «Рациональні рішення приймаються в межах певної раціональної системи, яка в свою чергу пов'язана з панівною світоглядною системою. Сьогодні модерністська раціональність замінюється постмодерністською... Тому Роздуми про раціоналізацію суспільних відносин змінюється - від опозиційного «раціональне-ірраціональне» до плюралізму розуму (Б.Вальденфельс). Це означає, що ірраціональності протистоїть вже не всеохоплююча універсальна раціональність, а протиставляється специфічним формам раціональності як семантичним, нормативним відносинам в різних соціальних просторах: від державних інститутів до повсякденного життя» [37, с. 195].

Таким чином, у наш час глобальне розуміння еволюції людини вимагає постійного перегляду змісту політичних рішень, переосмислення важливості вже прийнятих рішень і визначення нових обмежень щодо їх впливу, часу та інших вимірів.

Сучасні управлінські соціальні методи охоплюють набір інструментів, методів і підходів, які були доведені в різних країнах для підвищення ефективності управління. Оптимізація її інформаційного забезпечення є особливо важливою, оскільки без повної, надійної та актуальної інформації жодна керована система не може функціонувати та виробляти відповідне рішення. Необхідною умовою ефективного управління є ефективний контроль організації за виконанням рішень. Відсутність цього контролю призводить до того, що навіть продумані й обґрунтовані рішення мають тенденцію залишатися на папері («у сфері чистого мислення») і не усувають серйозності наявних проблем. Неможливо підвищити ефективність управління без припинення надмірної централізації. Звісно, стратегічна функція центру необхідна в будь-якій політичній системі. На ефективність політичного управління суттєво впливає участь різних груп населення в управлінні.

Все це вимагає вироблення демократичного механізму залучення до управлінських процесів народу, розкриття його ініціативи. Управління суспільством неможливе без особливої категорії управлінців.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи результати бакалаврського дослідження, слід зробити наступні висновки:

1. Політичне управління — це вид державного управління, що здійснюється інституціями, обраними людьми чи організаціями, і приймають політичні рішення у сфері стратегічних соціальних завдань, функціонування та розвитку політичних, правових, соціально-економічних та культурних інститутів. Політичне управління відбувається на рівні державних органів, органів місцевого самоврядування та місцевого самоврядування, політичних партій, груп тиску, політичних лідерів, засобів масової інформації тощо. За загальноприйнятою формою багатьох дослідників, основними суб'єктами політичного управління в демократичних суспільствах є: маси; державні органи та інституції місцевого самоврядування; організації, які формально не беруть участь у процесі політичного управління, але мають значний вплив на це, в тому числі військові, церкви, бізнес-структури.

2. Основними елементами процесу управління є збір та оцінка інформації, прийняття рішень, організація виконання, контроль, координація та регулювання дій, перевірка виконання, оцінка результатів. Ядром управління є прийняття рішень. Вибір цілей і засобів їх досягнення, визначення завдань лежить в основі політики, оскільки якість обраних рішень багато в чому визначає ефективність управління. Тому його часто називають цілеспрямованою діяльністю щодо прийняття та реалізації політичних рішень.

Встановлено, що механізм політичного управління включає в себе: досягнення поставлених цілей, окреслює діяльність окремих груп, взаємодіючих один з одним задля досягнення спільних цілей держави чи громадських цілей. Такі цілі можуть включати забезпечення оборони, охорони державних кордонів, підтримання порядку і правопорядку, забезпечення комунікацій, охорони здоров'я, освіти та ін.

Виокремлені основні принципи політичного управління, а саме: законність, гласність, демократизм та публічність.

3. Суб'єктами процесу прийняття політичних рішень є громадяни, прямо чи опосередковано, їх представники в представницьких органах, політичних організаціях чи органах державної влади.

Прийняття політичних рішень — це процес, що здійснюється окремо або колективно для визначення цілей, етапів і засобів досягнення цілей політичної дії. Він функціонує у двох формах і як момент політичного процесу, і як продукт діяльності окремих політичних суб'єктів, особливо лідерських центрів.

Для прийняття найкращого рішення необхідно враховувати інтереси зацікавлених сторін та протилежні інтереси, позиції експертів та безпосередніх виконавців, зовнішнє середовище, яке може вплинути на його реалізацію. Необхідні позитивні якості для полегшення політичних рішень, які вони здійснюють, включають: легітимність, компетентність, етичність, компроміс.

Підготовка та прийняття рішень – це складний процес із чотирма етапами: постановка або визначення соціальної проблеми, яку необхідно вирішити, формулювання можливих альтернатив, обговорення чи порівняльний аналіз наявних альтернатив, а також прийняття рішення, тобто вибір найкращої альтернативи як плану дії.

4. Реалізація політичних рішень може бути успішною лише в тому випадку, якщо процес його реалізації добре організований, долає неминучий опір у системі (особливо в політиці), готовий коригувати процедури та вміло використовувати методи політики та політичної мобілізації. .

Таким чином, проблематика політичних рішень напряму пов'язана із поняттям легітимності влади та здійсненням вибору політичними акторами (владними інститутами) під час «рутинної» управлінської діяльності, та громадянами у ході голосування. Політичні рішення обумовлені раціональними та ірраціональними факторами, а у посткомуністичних країнах - часто стають точкою біфуркації, у якій від вибору залежить подальший напрямок розвитку всього суспільства.

5. Питання ефективності прийняття політичних рішень ускладнюється суб'єктивним сприйняттям політичних результатів і вимогами, які спонукають

політичних суб'єктів до певних дій. У зв'язку з цим ефективність розглядається у зв'язку з ситуацією та основним завданням демократичних реформ. В сучасній Україні в умовах широкомасштабних зовнішніх загроз ефективність прийняття політичних рішень передбачає відповідну поведінку внутрішніх акторів з урахуванням зовнішньополітичної ситуації.

Створення цілісної, ефективної та гнучкої системи управління має важливе значення для функціонування демократичних політичних систем, формування громадянського суспільства та верховенства права. Перехід від командування та управління до демократичного управління сприятиме підвищенню ефективності політичної діяльності та реалізації творчого потенціалу суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Абізов В. Є., Кремень В. Є. Політичне рішення: механізм прийняття. К. : НІСД, 1995. 63 с.
2. Алмонд Г., Пауэлл Дж., Стром К., Далтон Р. Сравнительная политология сегодня : Мировой обзор. М. : АспектПресс, 2002. С. 17.
3. Антанович Н.А. Політичний менеджмент в системі державного управління. Соціально-економічні та правові дослідження. 2008. Вид. 1. С. 118-136.
4. Бебик В. Політичний менеджмент суб'єктів соціально-політичного маркетингу. Політичний менеджмент. 2011. № 6. С. 3-11.
5. Бунь В. Електоральний вибір: суть, типи, особливості формування. Політична наука в Україні : стан і перспективи: матеріали всеукраїнської наукової конференції (Львів, 10-11 травня 2007 року) / Укл. Поліщук М., Сковчиляс Л., Угрин Л. Львів, ЦПД, 2008. 308 с.
6. Вибір слова : довідник: для студ. спеціальності 061 «Журналістика» освітньої програми «Видавнича справа та редагування». Київ, 2019. 446 с.
7. Вінникова Н. Сутність політичного рішення: від традиції до новачії. Освіта регіону : Політологія, психологія, комунікації. 2010. № 4. С. 151-158.
8. Дарендорф Р. Современный социальный конфликт. Очерк политики свободы / Пер. с нем. М. : «РОССПЭН», 2002. 288 с.
9. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. К. : НАДУ, 2011. Т. 1 : Теорія державного управління / наук.-ред. колегія: В. М. Князев (співголова), І. В. Розпутенко (співголова) та ін. 2011. 748 с.
10. Истон Д. Категории системного анализа политики; Антология мировой политической мысли : В 5 т. М., 1997. Т. II. С. 630-642.
11. Колодій А. Ф. Деякі теоретичні міркування і практичні пропозиції щодо змісту і структури спеціальності «публічне управління й

адміністрування». Ефективність державного управління. 2015. Вип. 45. С. 21-31.

12. Концептуальні засади взаємодії політики й управління : навч. посіб. / за заг. ред. В. А. Ребкала, В. А. Шахова, В. М. Козакова. К. : НАДУ, 2010. 300 с.

13. Костюков А. В. Політичне управління в регіональному контексті. // Управлінський консультування . 2002. № 1. URL: [http:// www.dialogvn.ru](http://www.dialogvn.ru).

14. Крупник А. С. Теорія і практика прийняття управлінських рішень : навч. посібник / А. С. Крупник, К. О. Линьов, Є. М. Нужний. К. : Вид. дім «ПРОСТІР», 2007. 156 с. 15

15. Кухта Б. Політична влада та її рішення. Львів : ЦПД, 2006. 240 с.

16. Мірошніченко Ю. Р. Організаційно-правові засади підготовки та прийняття державно-політичних рішень. Харків : Фактор, 2004. 224 с.

17. Олійник М. О. Політичний вибір як складова процесу прийняття політичного рішення. URL: irbis-nbuv.gov.ua

18. Основи демократії : навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів / За заг. ред. А. Колодій ; М-во освіти і науки України, Ін-т вищої освіти АПН України, Укр.-канад. проект «Демократична освіта», Інститут вищої освіти. К. : Вид-во «Ай Бі», 2002. 668 с.

19. Парсонс В. Публічна політика: Вступ до теорії й практики аналізу політики ; [пер. з англ.]. К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 549 с.

20. Парсонс Т. Система сучасних товариств. М. : Аспект Пресс, 1997. 270 с.

21. Пастухова Т. Ю. Системно-процесний підхід до управління конкурентоспроможністю підприємства. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>

22. Понкін І. В. Теорія публічного управління : підручник для магістратури і програм . Masterof Public Administration. М., 2017. С. 33.

23. Публічна політика : навч. посіб. / за заг. ред. С. О. Телешуна. Київ : НАДУ, 2016. 340 с.
24. Розанвалон П. Демократична легітимність. Безсторонність, рефлексивність, наближеність ; [пер. з фр. Є. Марічева]. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. 287 с.
25. Сарторі Дж. Теорія ухвалення рішень за демократії. Демократія : Антологія / Упорядник О. Процента. К. : Смолоскип, 2005. С. 715-750. 26
26. Ситник С. В. Політична прохідність політико-управлінських рішень. Державне управління : удосконалення та розвиток. 2011. № 4. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua>
27. Теорія політики : Навчальний посібник : В 3 ч. / Авт.-сост. Н. А. Баранов,. СПб : Вид.ГТУ, 2003. Лекція 19. Політичний процес.
28. Технологія політичної влади : зарубіжний досвід / В. И. Іванов, В. Я. Матвиенко, В. И. Патрушев, И. В. Молодых. К. : Вища школа, 1994. 263 с.
29. Туронок С. Г. Політичний аналіз. Курс лекцій : навч. пос. М. : Дело, 2005. 360 с.
30. Чабанна М. Основні підходи до аналізу процесу прийняття політичних рішень у Західній політичній науці. Наукові записки НаУКМА. Політичні науки. 2009. № 95. С. 42-46.
31. Шабров О. Ф. Поняття політичного : чи можлива політична наука? Влада . 2016. Том 24. № 9. С. 51-61.
32. Шаян О. Л. Розробка та впровадження політичних рішень у демократичному суспільстві : автореф. дис. ... канд. політ. наук : спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси» / О. Л. Шаян ; Київ. нац. ун-т імені Т. Шевченка. К., 2005. 16 с.
33. Шевченко А. Є., Старостюк А. В. Ш 33 Теорія держави і права: навчальний посібник. / Шевченко А.Є., Старостюк А.В. Вінниця, ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 270 с.

34. Шипілова Л. Прийняття політичних рішень : організаційно-управлінський аспект. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2012. Вип. 3. С. 98-104.
35. Як приймаються політичні рішення в ЄС. URL: <https://www.irf.ua>
36. Яковлев Д. В. Політична взаємодія як комунікативний процес : медіатизація, демократизація, раціоналізація : [монографія]. Одеса : Астропринт, 2009. 288 с.
37. Abelson Robert P. Theories of Cognitive Consistency : A Sourcebook. Chicago : Rand McNally, 1968. 901 p.
38. Almond G. Political Theory and Political Science. American Political Science Review. 1966. Vol. 60. No. 4. P. 869–879.
39. Anderson J. Public Policymaking : An Introduction. Boston, 1994. P. 22-25.
40. Barnard C. Organization and Management : Selected Papers. Cambridge, Mass. : Harvard University Press, 1948.
41. Dror Y. Public Policymaking Reexamined. New Brunswick ; Oxford, 1989. P. 197.
42. Wilson W. The study of Administration. Political Science Quarterly. Vol. 2, No. 2 (Jun., 1887), pp. 197-222. URL: <http://www.commentary.com>.